

GÖRSEL ARAŞTIRMA VE A/R/TOGRAFI: "ELBİSE" KAVRAMSALINDA BİR DEĞERLENDİRME

Visual Research Method and A/r/tography: An Assessment on the Concept of "Dress"

Araş. Gör. İtr ARAT

Eskiřehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakùltesi

iarat@eskisehir.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-9311-8072

Doç. Dr. Meliha OKTAV BULUT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Fakùltesi

oktavbulut@sdu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-0009-5981

Öz

Teknolojinin ilerlemesi ve yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte sanat temelli araştırmalarda yeni arayışlara gidilmiş; sanatın uygulama boyutu ile sanatçıların/araştırmacıların deneyimlerini aktarmaya aracı olan ve farklı perspektifler sağlayan olanaklar irdelenmiştir. Kuşkusuz bu arayışlarda etkili olan temel sebep yalnız teknolojik yansımalar değil aynı zamanda insanoğlunun kendini daha iyi ifade etme isteğinin tükenmemesidir. Böylece, yaratıcı ve entelektüel bakış açısının bir getirisi olarak araştırmalara sanatsal bağlamıyla öncülük eden yeni oluşumlar meydana gelmiştir. Son dönemlerde yalnız eğitsel alanlara konu olmakla kalmayıp tıptan mühendislik alanlarına kadar bilimin farklı kollarında yararlanılmaya başlanan sanat temelli araştırmalar yaratıcı bilimin önemli yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Bu çalışmada, sanat temelli görsel araştırma yöntemleri arasında yerini alarak sanatçı, araştırmacı ve eğitimciler yeni açılımlar kazandıran a/r/tografinin elbise kavramsalında kullanımı örneklendirilmiştir. Bu bağlamda elbise kavramsalı, a/r/tografik bir yaklaşımla ortaya koyulan örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, görsel araştırma yöntemleriyle ilişkili olan a/r/tografinin sanat ve tasarım alanlarında sağladığı olanaklara elbise kavramsalı üzerinden işaret etmektir.

Anahtar kelimeler: A/r/tografi, Sanat, Elbise, Giysi Tasarımı, Görsel Araştırma Yöntemi

Abstract

With the advancement and widespread use of technology, new searches have been made in art-based research; The application dimension of art and the possibilities that provide different perspectives and convey the experiences of artists/researchers have been examined. Undoubtedly, the main reason that is effective in these searches is not only technological reflections, but also the desire of human beings to express themselves

better. Thus, as a result of the creative and intellectual point of view, new formations have emerged that lead the researches with their artistic context. Art-based research, which has recently been used not only in educational fields, but also in different branches of science from medicine to engineering, has become one of the important building blocks of creative science. In this study, the use of a/r/tography in the concept of dress, which has taken its place among the art-based visual research methods and brought new insights to artists, researchers and educators, is exemplified. In this context, the concept of dress has been evaluated with an a/r/tographic approach through the examples presented. The aim of the study is to point out the possibilities provided by a/r/tography, which is related to visual research methods, in the fields of art and design, through the concept of dress.

Key words: A/r/tography, Art, Dress, Clothing Design, Visual Research Method

Giriş

İnsanlar, konuşmaya başlamadan önce bakıp dokunmayı öğrenmekte ve yaşamsal faaliyetlerinin birçoğunu görerek devam ettirmektedir. Mağarada yaşayan ilkel insanlardan günümüz toplumlarına kadar birtakım işaretlere anlamlar yüklenerek görsel iletişimin bildirişim simgeleri oluşmuştur. Bu simgelerin ilettiği mesajların alınması ve irdelenmesi iletilerin insan beynine ulaşip anlamlanmasıyla gerçekleşmektedir; bu da görsel ve işitsel algı ile mümkün olmaktadır (Ertan ve Sansarcı, 2017:88-89).

Görsel olan en geniş tanımıyla görülebilen her şey olarak ifade edilebilir. Görsel kültüre ilişkin görsel tanımında ise "İnsan tarafından üretilen ya da ortaya koyulan, görülebilen her şey" olarak daha daraltılmış bir ifade yer almaktadır (Barnard, 2010:26-28). Ancak burada ele alınmak istenen görsel araştırma yöntemlerinde ifade aracı olarak kullanılan görsellik boyutudur. Günümüzde giderek artan etkileşimli ortamlarda görsellik günden güne önem kazanmakta, görsel iletişim en yaygın iletişim türleri arasında yer almaktadır. Bu durumda ise, gerek gündelik hayatta gerekse akademik yaşantıda görsel iletilerden yararlanmak kaçınılmaz olmaktadır. Sanatçı, araştırmacı, akademisyen gibi farklı çalışma alanlarından pek çok kişinin uygulamalarında görsel açımların düşünsel anlamda ilettiği mesajlar göz önüne alındığında görselin önemli bir yere sahip olduğu ve görselin anlamlandırılması bağlamında gerekliliklerin doğduğu söylenebilir. Aynı zamanda görsellik, kişileri farklı anlamlandırmalara açık bir hale getirmekle birlikte eski anlamlandırmaları da ani ve derin bir biçimde sorgulamaya davet eder (Leavy, 2009).

Sanat ve tasarım sürekli kendi içinde yenilenen, değişim ve dönüşüm içinde olan kavramlar arasında yer almaktadır. Görselliğin büyük ölçüde hakim olduğu sanat ve tasarım alanlarında, araştırma yöntemlerinin sınırlı bir çerçevede kaldığı, görsel araştırma odaklı, sanat temelli ya da uygulama odaklı araştırmaların yeni yeni hız kazandığı görülmektedir. Mevcut ve geleneksel araştırma yaklaşımlarının sanat ve tasarım eğitimindeki araştırmalarda kimi zaman yetersiz kalması, araştırma süreçlerine görsellik boyutunu da dahil ederek görsel araştırma yöntemlerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Sanat ve tasarım eğitimi alan araştırmacılar sanatsal yaklaşıma dayalı farklı disiplinler ile iş birliği yaparak uygulama pratiklerini incelemek ve daha derinlemesine yorumlar ortaya koymak için çeşitli süreçlerden beslenmektedir. Bu süreçlerden bazıları, kültürel metinleri yorumlama, kültürel ve toplumsal ilişkiler ile bireysel tecrübenin anlaşılmasını ortaya koyma gibi süreçler olarak ifade edilebilir (Mason, 2016:x) Bu bağlamda, görsel araştırma yöntemleri; sanatçı, tasarımcı ve araştırmacıların uygulama pratiklerini ortaya koyma ve anlamlandırma süreçlerini olanaklı hale getirmektedir. Görsel araştırma yöntemleri belirsizliği tanımlama, anlamsal ve kavramsal bir dil oluşturma, ilişkisel boyutları ortaya koyma, eleştirel tavır ve empati geliştirme, araştırmacının kişisel yaklaşımlarını işe koşma, estetik duyarlıkları sorgulama, daha içselleştirilmiş ve derinlemesine anlamlandırmalar ortaya koyma ve gerçeğinde ötesinde bir gerçekliği somutlaştırma gibi aşamalar ile araştırmacıların nitelikli bir araştırma süreci tasarlamasını sağlamaktadır (Cahnmann vd., 2008, Akt. Bedir, 2017).

Görsel odaklı araştırmalarda, geleneksel yöntemlere dayalı sınırlılıklar göz önüne alındığında görsel araştırma yöntemlerinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, görsel araştırma yöntemleriyle ilişkili olan a/r/tografinin sanat ve tasarım alanlarındaki araştırmacılara sağladığı açılımlara elbise kavramsalı üzerinden işaret etmektir. Çalışmada, a/r/tografik bakış açısı ile gerçekleştirilen araştırma örneklerine yer verilmiştir. Bu örneklerde "elbise" kavramı a/r/tografinin sağladığı olanaklarla ve kavramsal boyutlarıyla ele alınmaktadır. Görsel bir araştırma yöntemi olarak a/r/tografinin sanat ve tasarım araştırmalarına özgün bir katkı sağladığı düşünülmektedir.

Yöntem

Çalışmada, görsel araştırma bağlamıyla a/r/tografiye dair genel tanım ve açıklamalara yer verilerek elbise örneği üzerinden a/r/tografik yaklaşıma ilişkin veriler aktarılmıştır. Çalışma, a/r/tografiyi bir metodoloji olarak ve kavramsal yönleriyle sorgulayan bir tarama çalışması olarak yapılandırılmıştır. Bu bağlamda, veriler doküman incelemesi ve kaynak tarama yolları ile elde edilmiş ve betimsel bir analizle ele alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışma kapsamında a/r/tografik araştırmalarda kullanılan elbise kavramsalı örneklendirilmiştir .

Görsel Araştırma Yöntemlerine Genel Bir Bakış

Görsel araştırma yöntemlerine dair genel bir bakış sunmadan önce araştırma ve yöntem tanımlarını ele almak faydalı olacaktır. Araştırma, bir düzen çerçevesinde belirli adımlar takip edilerek bir amaca hizmet eden ve bir sorunu çözmeye yönelik yapılan çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Arıkan,1995:9). Yöntem ise belli bir amaca ulaşmak için belli ilkelere bağlı olarak belirlenen düzende bir şeyi söyleme ve yapma biçimidir (Aziz, 1994:20). Araştırma yöntemi de, araştırmacının amacını ortaya koyabilmek için kullanılan genel yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Türkdoğan, 2000:9). Görsel araştırma yöntemleri sanat, araştırmacı ve araştırma iş birliğini temel alan, araştırma sürecini yorumlamayı ve araştırma problemine yanıt aramayı içeren bir anlayışı benimsemektedir. Araştırma sürecinde sanat ve görsellik ile araştırma birbirini

tamamlamakta ve desteklemektedir. Görsel araştırma yöntemlerinde, sanat ve görsellik birbirlerinin yansıma alanları olan bakış açılarını araştırma sürecine kazandırmaktadır. Yaratıcı yaklaşımların yanında kişisel imlerin, sembollerin ve bakış açılarının önem kazanıp araştırma sürecine yansıtıldığı görsel araştırma, yeni bakış açısı oluşturmaya yönelik ivme kazandıran, bireysel farkındalık oluşturan, duyarlı, yenilikçi yaklaşımlar vadeden bir araştırmacı kimliğini de olanaklı hale getirmektedir (Cahnmann vd., 2008, Diamond ve Mullen, 1999, Akt. Bedir, 2017). İlişkisel ve yaşayan bir yapıda olması, araştırma sürecinde daha etkin bir rol oynaması, çok yönlü bir bakış açısı sunması, deneyimlerin daha kapsamlı bir şekilde yorumlanmasına olanak sağlaması ve derinlemesine bir sorgulama seçeneği sunması gibi sebeplerle görsel araştırma yöntemleri araştırmacılar tarafından başvurulan yöntemler arasında yer almaktadır. Görsel araştırma yöntemlerinin genel özelliklerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir (Tablo 1.).

Görsel Araştırma Yöntemlerinin Genel Özellikleri
Araştırma konusu ve araştırma sonuçları daha ilişkisel ve yaşayan bir yapıda olması
Kültürel ve karakteristik etkiler araştırma sürecinde daha etkin rol oynaması
Çok yönlü bakış açısı, evrensel niteliğe sahip olma, çok kültürlülük ve evrensel iletişim gibi kavramlarını yerel kimlikler ile yeniden ele alınıp yorumlanmasını sağlaması
Araştırma sürecinin bileşenlerinin toplumsal, sosyolojik, ekonomik, politik ve kültürel yansımalar ile doğrudan ilişkilendirilebilmesine, yeniden yorumlanmasına ve yeniden ele alınmasına olanak tanınması
Araştırma sürecinde edinilen deneyimlerin daha anlamlı bir biçimde yorumlanmasını olanaklı hale getirmesi
Araştırma sürecinde gerçeği ve gerçekliğin bağlamı daha derinlemesine incelemeyi sağlaması

Tablo 1. Görsel Araştırma Yöntemlerinin Genel Özellikleri, (Erişti, 2017).

(Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek adlı kitaptan tablolatırılmıştır).

Görsel yöntemler, nitel yaklaşımlarla bağıntıları bulunan araçlardır ve sosyoloji, psikoloji, coğrafya, sağlık hizmetleri vb. gibi çok çeşitli ve farklı disiplinlerde giderek daha fazla kullanılmaktadır. Araştırmacılar, katılımcıların soyut fikirleri ifade etmelerine yardımcı olmak için veya sözlü iletişime ek olarak görsel yöntemlerin kullanıldığı konusunda benzer görüşlerle hemfikirlerdir. İşaret edilen bu nedenler, pratik ve entelektüel yollarla iletişimi kolaylaştırdıkları için bir araya toplanmıştır (Pain, 2012:304-305). Süreç içerisinde etkili bir biçimde yapılandırılması ve sunduğu perspektif sebebiyle görsel araştırma yöntemleri, görülmeyen ya da göz ardı edilen farklı bakış açılarını ve sıra dışı sonuçlara ulaşma olasılığını arttırır. Bu durum araştırmacı, katılımcılar ve araştırma sonuçlarının ulaştığı kitle bakımından nitelikli ve tatmin edici sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle, yeni araştırmalara da özgün bakış açıları ile yaklaşma olasılığı doğar. Sanatsal formların ve ifadelerin görsel araştırma yöntemleriyle

ele alınması araştırma sonucuna da yansımakta ve araştırma sürecinin bileşenlerini de etkilemektedir. Çünkü araştırma sürecinde, katılımcılar kendilerini araştırmacının yerine koyarak kendi deneyimlerini aktarabilme olanağına sahiptir. Böylece araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmacılar belirli bir disiplin anlayışıyla, hem kendi gözlemlerini, deneyimlerini ve duyarlılıklarını hem de öze dönük bakış açılarını ortaya koyabilmektedir (Ellis, 2004, Akt. Bedir, 2017:6).

Literatürde, bilinçaltının derinliklerinde yer alan ya da sosyal ve psikolojik engellemelere maruz kalması nedeniyle gündeme getirilmesi zor olan konularda iletişimi kolaylaştırmakla ilgili görsel bir yöntemin seçilmesine ilişkin sıklıkla gerekçeler verilmektedir. Görsel bir yaklaşımın potansiyel etkililiğinin bir gerekçesi, çizim veya modellemenin, sözel biçimleriyle baskılanması olası şeylerin görsel veya sembolik olarak ifade edilmesini sağlayacağını teorileştiren psikanalitik okula dayanmaktadır (Jones, 2005).

Günümüzde, pek çok araştırmacı görsel araştırma yöntemlerinden yararlanarak geniş kapsamlı çalışmalar ortaya koymaktadır. Prof. Dr. Suzan Duygu Bedir Erişti, görsel araştırma yöntemi, uygulamalı araştırmalar ve sanat temelli araştırma alanlarında nitelikli çalışmalara imza atan yabancı akademisyenler ile bir araya gelerek, yürütülen kapsamlı projeler ve ortak çalışmalar sonucunda "Görsel Araştırma Yöntemleri" adlı kitabı alan yazına kazandırmıştır. Bu kaynakta, araştırma sürecinde benimsenmesi gereken çok yönlü bakış açısını destekleyecek şekilde görsel araştırma yöntemleri detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.

Görsel Araştırma Bağlamında A/r/togradi

A/r/togradi, sanat ve yazı yoluyla sorgulama eylemlerine adanmış (Irwin ve deCosson, 2004; Irwin ve Springgay, 2008; Springgay vd., 2005) sanat ve eğitim pratiğine dayalı bir araştırma metodolojisidir (Sullivan, 2004). Bu bağlamda, a/r/togradi müzisyen, oyuncu, yazar, dansçı, şair vb. gibi farklı sanat branşlardan sanatçılara, eğitimcilere ve sorgulamacı olarak araştırmacılara uygulama alanı sağlayan uygulama temelli bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlanabilir (Sinner vd., 2006). Etimolojik olarak ele alındığında a/r/togradi (a/r/tography) isminin kendisi, "art" ve "graphy" sözcükleri ile sanatçı, araştırmacı ve öğretmen (a/r/t) kimliklerini yakın ilişkiler içinde ele alarak bunların özelliklerini örneklemektedir (Irwin vd., 2006).

A/r/togradi sözcüğünün başındaki ilk üç harfin oluşturduğu "a/r/t" kavramının Türkçe'deki karşılığı "sanat" olmakla birlikte bu kavram "sanatçı" yı da işaret etmektedir. Ancak a/r/togradi yalnız sanatçıları değil çok daha geniş bir alanda eğitimcileri ve araştırmacıları da kapsamaktadır. "A/r/togradi kelimesinde yer alan harflerden a-sanatçı; r-araştırmacı; t-öğretmen kavramlarına gönderme yapmaktadır. Graphy ise kelime anlamından da anlaşılacağı üzere çizmek, yazmak, yansıtmak, göstermek, kaydetmek tanımlamak bağlamlarını içermektedir" (Erişti ve Irwin, 2021).

Bir grup akademisyen ve lisansüstü öğrencilerin iş birliğiyle biçimlenmeye başlayan a/r/togradi; fikir, deneyimler ve sanatsal eylemlerin birlikteliğini, uygulama odaklı olarak ele alan bir metodoloji olarak ifade edilebilir. Sinner vd. (2006), a/r/togradi'yi, küçük ama giderek genişleyen bir grup eğitim araştırmacısı ve British Columbia

Üniversitesi'ndeki lisansüstü öğrencileri tarafından geliştirilen, sanatsal süreçlerden gelişmeye devam eden yerleştirilmiş bir metodoloji olarak tanımlanmaktadır. (...) Doğası gereği sanatçı/araştırmacı/öğretmen olarak benlikle ilgili olan a/r/tografi; aynı zamanda a/r/tografi araştırmacılarından oluşan grupları veya toplulukları ortak araştırmalara katılmaya, eleştirel arkadaşlar olarak hareket etmeye, araştırma sorularının evrimini dile getirmeye veya kolektif çağrışım yapan/provokatif çalışmalarını başkalarına sunmak için bir araya gelmeye yönlendirmesi bakımından sosyal bir özelliğe sahiptir.

Sanat ve grafiği veya görüntü ve kelimenin bir araya gelmesi olarak tanımlanan a/r/tografi görsel ve metinsel olanın iki katına çıkmasıdır, burada her ikisi birbirini tamamlar, genişletir, reddeder ve/veya altüst eder. Bu ikiye katlanma, karmaşıklıkları ve karmaşık anlam oluşturma sürecini takdir etmeyi tercih ederek, deneyimin şeffaf yeniden okumalarına ve yeniden yazılmasına direnir (Aoki vd., 2001, Akt. Springgay vd., 2005).

A/r/tografi sanatsal ve metinsel ifadelerle birlikte, bunları anlamlandırma ve deneyimler aracılığıyla da somutlaştırarak, yaşayan bir sorgulama süreci içeren bir araştırma yaklaşımıdır. Bu bağlamda bir araştırma doğrultusunda ele alınan bir nesne ya da bir form ile ilgili sorgulamalar süreklilik gösterir (Springgay vd., 2008, Akt. Erişti, 2017:192).

A/r/tografi araştırmacılarının çalışmalarını başkalarına aktarmak için yararlandığı bazı ortaya çıkarma yaklaşımları bulunmaktadır. Bunlar, yakınlık, yaşayan sorgulama, metafor ve metonomi, açıklıklar, yansıma/yankılanma ve fazlalıktır. Bu kapsamda a/r/tografideki bu altı yaklaşımın; sanat ve metin arasında somutlaşmış anlayışlar ile karşılıklı değiş tokuşlar ve sanatçı/araştırmacı/öğretmen ile izleyici/dinleyicinin rolleri arasında ilişkisel bir estetik sorgulama yaklaşımı tasavvur edildiğinde araştırmanın ne olması gerektiğine dair metodolojik kavramlar olduğu söylenebilir. Zamanla farklı yaklaşımlar ortaya çıkabilse de, bunlar sanatçılar/araştırmacılar/öğretmenlerden oluşan çalışma gruplarının süregelen estetik araştırmalardan ayrıştırılan dayanıklı temalardır (Springgay vd., 2005) Bu yaklaşımlar ilişki kurma ve ortaya çıkarma bağlamında farklı olasılıkları değerlendirmek için iyi seçeneklerdir. Bu tanımlamaların veri analizi ve sanatsal süreçteki önemli noktalar olduğu söylenebilir. Yaşayan sorgulama fikirler ile ilişkisel bir süreci ve fikirler ile yakınlığı gerektirir. Sanat ve grafi arasında ya da teori ve uygulama arasındakine benzer bir ilişki yakınlık ile yaşama kimlikleri arasında da vardır. Algılanan şey ile görünenin ötesini görmek ve anlamak için metaforik bir sorgulama gerekmektedir. Bu anlamda, araştırmacılar metafor ve metanomları kullanarak anlaşılabilir ve erişilebilir olmak için neler yapabileceklerini sorgularlar. Metaforik ve metanomik yansımalar/yankılanmalar bazı bağlantılar arasındaki harekete ilişkin göstergeler olup, bağlantı kurmak ve bir araştırmayı yapılandırmak için itici bir güç oluşturur (Erişti, 2017:200). A/r/tografi içindeki yankılanmalar, diğer anlamları yüzeye kaydıran harekete, sarsıntıya, sallanma, ölçüye ve ritme dikkat çeker (Aoki, 1996). Bu titreşimler sanat yapmanın/araştırmanın/öğretmenin derinlemesine işlemesine, nüfuz etmesine ve birbirinin yankıları ile rezonansa girmesine izin verir. Bir anlam oluşturma pratiği olarak a/r/tografi, duyuşal ve metinsel bilme yolları arasında ve bunlar içinde tutulan çok sayıda algıya dayanır. "Arada" olan bağlantı açık ve geçirendir, oysa bilme ortada ve kenarlarda yer alır. Bu nedenle a/r/tografi aktif ve

duyarlıdır: Görünen ve bilinene ve yüzeyin altında yatana dikkat gerektirir. A/r/tografik bilme, açılır/katlanır, uzar ve açığa çıkar (Springgay vd., 2005). Fazlalık ise dile gerçekleri, rakamları, görüntüleri ve temsilleri yerleştirmekle değil, kontrol ve düzenlemenin ortadan kalktığı bir açıklık yaratmakla ilgili süregiden bir uygulamadır. Fazlalık, kendimizi yeniden var etmenin bir yolu ve deneyimlerimizin sıradanlığını yeniden bir araya getirmektir. Fazlalık, varlığın etidir, dokunmanın sürekli yankılanmalarda dokunduğu ve geri dokunduğu, içsellik ve dışsallık arasındaki boşluktur (Springgay, 2003a).

A/r/tografi kuramcıları, a/r/tografiyi bilinçli olarak algıyı yıkan ve rizomatik ilişkisellik aracılığıyla anlayışları karmaşıklaştıran sanat formlarının ve metnin yaşayan bir sorgulaması olarak tanımlamaktadır. Böylelikle, mekân ve zamanın farklı şekillerde anlaşılacağı ifade edilmektedir. Görsel sanatlarda rizomatik ilişkiler, sanatçılar, sanat üretimleri ile bunların konumları arasındaki değişen ilişkilerde ve izleyici katılımında görülebilir (Kwon, 2002, Akt. Irwin vd., 2006).

Elbise Örneği Üzerinden A/r/tografik Uygulamalar

Görsellik odaklı araştırma yaklaşımları, derin etkileri olan deneyimleri anlamlandırmak; zeka, imgelem ve hisler aracılığıyla dünyayı anlamak ve bunlara karşılık verebilmek için yeni önermeler sunmaktadır (Finley, 2008). A/r/tografi araştırmacılarının sanatsal sorgulama yoluyla araştırmalarını yürütmelerine ve bunun teorik işleyişine ilişkin örnek teşkil eden önemli çalışmalardan biri Daniel T. Barney tarafından ortaya koyulan doktora tezidir. Barney tezinde ortaokul öğrencileri ile çalışarak araştırmanın merkezine öğrencileri yerleştirmiştir. Böylelikle eğitimciyi odağına alan bir yaklaşım yerine öğrenci odaklı bir araştırma gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Barney çalışmasında hem bu dönüşümü hem bireysel çalışmalarını hem de öğrencilerin sanatsal çalışmalarını sorgulamaktadır.

Barney (2009) a/r/tografik bir yaklaşımla ortaya koyduğu araştırmasında elbise konusunu ele almıştır. Barney'e göre, akademisyenler genellikle elbisenin sosyal kimliğe ve bireysel ifadeye aracılık ettiği konusunda hemfikirdir. Kıyafet, paradoks ve belirsizliklerle dolu kültürel bir kavramdır; aynı zamanda baskıcı ve özgülleştiricidir, aynı anda önemli ve önemsiz olarak görülmektedir. Kıyafet, bu çalışma boyunca sorgulama için bir kavram olmanın yanı sıra, sanat, araştırma, öğretme ve öğrenmeyle ilgili mevcut inançlara meydan okuyan ve bunları detaylandıran yeni metaforlar üreten bir kavram işlevi görür. Bu nedenle, paradoksları, belirsizlikleri ve eşzamanlılıkları, bu çalışma boyunca sunulan sanatçı, araştırmacı ve öğretmen kavramsallaştırmalarına göreler. Örneğin, bu çalışmanın katılımcılarının sanatsal araştırması ve etkileşimi yoluyla, kimlik stilleri, tekstil ve metin, uyum ve uygunluk, iç/dış gibi giyim kavramları ortaya çıkmış ve tezin içeriğindeki anlayışlara işaret etmiştir. Barney, sanatçıların, araştırmacıların, öğretmenlerin ve öğrencilerin kıyafete yükledikleri kişisel ve kültürel önemden dolayı, bir sanatçı, araştırmacı ve öğretmen olarak kimliklerine dair yeni ve zorlu anlayışların, giyim kuşam üzerinden sanatsal sorgulama yoluyla kazanılacağını düşünmektedir.

Barney'in (2009) araştırması görsel kültürde giyim ile tüketici, sanatçı, araştırmacı ve aktivist olarak gençler arasındaki ilişkilere odaklanarak başlamıştır. Araştırma, sorgulamanın ön saflarında yer alan araştırma metodolojisi ve öğretme/öğrenme stratejileri ile ilişkisel bir sohbete dönüşmüştür. Sanat temelli araştırmalarda soruların "zaman içinde ortaya çıkması" nadir görülen bir durum değildir (Sinner vd., 2006) ve bu durum "Sanatsal Sorgulamaya Dayalı Bir Elbise Çalışması"nın araştırma soruları için de geçerli olmuştur. Sorular zamanla değişmiş, ancak bu pek doğrusal veya spiral şekilde olmamıştır (bkz. Kemmis ve McTaggart, 1990). Bu soruların dönüşümü için daha açıklayıcı bir giysi metaforu hem gizleyen hem de sunan, sıralı olmayan bir açma/kapama sürecini kabul eden eşzamanlı bir katlama ve açmayı içeren açma/katlama (un/folding) olacaktır. Bu çalışma için önemli olan, bu sıralı olmayan bir açma/katlama süreci içindeki gizli potansiyel veya saklının ortasındaki kapasiteye dair kanıdır. Bu nedenle, araştırmacı ilk kavrayışlardan itibaren, çalışmayı tek bir araştırma sorusuyla sınırlamak niyetinde olmasa da toplumsal değişimler ve hareketler, bireysel anlayışlarla ilgili olarak çok yönlü ve boyutlu sorgulama yönlerini ortaya çıkaracaktı. Sonuç olarak, bu çalışma hem otobiyografik hem de ilişkisel özelliktedir. Bu nedenle, sanatçı/araştırmacı/öğretmen olarak araştırmacı kendi deneyimleri ve bu tez boyunca katılımcıların deneyimlerini hikayeler ve etkileşimler örgüsü içinde detaylandırmaktadır (Barney, 2009).

A/r/tografik araştırmasını bir devlet okulundaki ortaokul öğrencileri ve onların öğretmenleri ile gerçekleştiren Barney "Bu özel çalışma için kendi uzmanlığım ve katılımcı ilgin çerçevesinde genel çerçevede tanımlanmış bir tema olarak elbise kavramını seçtim. A/r/tografik konular, temalar ya da kavramlar A/r/tografi çalışmasına katılan katılımcılar ve araştırmacının özellikleri bağlamında çok çeşitli olabilir." şeklindeki ifadesiyle araştırmada kavramsal olarak elbiseden yararlandığını belirtmiştir (Barney, 2009, Akt. Erişti, 2017:204).

Barney (2009) tezinde ele aldığı konuyu şu şekilde aktarmaktadır: "Benim kapsayıcı araştırma sorum şu soruyu soruyor: Sanatçı, araştırmacı ve öğretmen kimlikleriyle ilişkilendirildiğinde giyim kuşam kavramları hangi anlayışları harekete geçirmektedir? Bu kimlikler kendiliğinden oluşur ve yine de sosyal etkileşim sahneleri aracılığıyla yaratılır. Kıyafet, bir ortaokul öğretmeni, öğrencileri ve benim dahil olduğum bu çalışmadaki potansiyel katılımcılara ortak bir araştırma konusu olarak sunuldu. Sonraki bölümlerde sunulan kavramlar ve hikayeler, anlayışlarda açıklıklar yaratmak için sanatçı, araştırmacı ve öğretmenin üç kimliği gibi birbiriyle örtüşür, çelişir, yankılanır ve yansır. Bu çalışma, birçoğu yukarıda bahsedilen gizli bir potansiyelin kapsamı içinde kalan çeşitli metinler, felsefeler, paradigmlar ve işlemler tarafından bilgilendirilir. Ancak bu tezin dokümanlarını ortaya çıkan temalar etrafında düzenledim. Sanat temelli araştırma ve karmaşık düşünme konusundaki kendi gelişen anlayışlarımla bağlantılı olarak, sanat, araştırma ve müfredat bağlamında giyimle ilgili olduğu için stil, biçim ve dil geleneklerini yeni bilgi yaratmayı hem sınırlandırma hem de etkinleştirme yeteneğiyle yeniden yorumlamak adına Richard Rorty'nin metaforik yeniden tanımlama kavramını ve Judith Butler'ın performatifliğini birleştiriyorum. Çalışmadaki dokümanlarda yinlenecek olan giyim kuşam, metodolojiler ve metaforlarla ilgili temel kavramlar sunulmaktadır."

Barney (2009), çalışmasını yürütmek üzere bulunduğu bölgede belirlediği kriterlere uygun bir okul seçmiştir. Araştırmasına başlamak için okula gittiğinde ilk tanışma esnasında katılımcı öğrenci grubuna kendisiyle ilgili görüşlerini hiçbir çekinceleri olmadan isimsiz olarak kağıda dökmelerini istemiştir. Öğrenciler onu “ilginç, enerjik, tuhaf” vb. gibi farklı sıfatlarla tanımlamışlardır. Barney bu süreçte hem öğrencilerin kendisiyle ilgili ilk izlenimlerini dışavurmalarını sağlamış hem de kendisiyle ilgili sorgulamalar yapmıştır. Bu sorgulamalar sırasında benlik, ego, küçük düşme, aşağılanma gibi konular üzerinde yeni perspektifler edindiğini ifade eden Barney süreç içinde çift taraflı ve çift başlı bir elbise figürü ortaya koyarak benliğin çoklu olasılıklarına işaret etmektedir. Ortaya çıkan çift başlı figür, ilişkisel bir birleşmeyi ve yansıtmayı, benliğin çoklu olasılıklarına yönelik bir arayışı ifade etmektedir (Resim 1.).

Resim 1. “The Stranger/The Hydradic I”, Çift Taraflı Elbise - Çift Başlı Figür.

(Daniel T. Barney’in kişisel arşivinden alıntıdır).

Barney, çalışmasında Yunan mitolojisindeki Hydra (Hidra) adlı yaratığa değinmiştir. Hydra, kafaları kesildikçe rejeneratif olarak çoğalan çok başlı yılan benzeri bir yaratıktır. Hydra, birçok yönünün kalıcılığı veya yaygınlığı nedeniyle üstesinden gelinmesi veya direnilmesi zor olan bir şeyi tanımlamak için sembolik bir isim olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte, Barney yaptığı bu sorgulamalarda bölünmüş benliklere ilişkin farkındalık kazanmıştır:

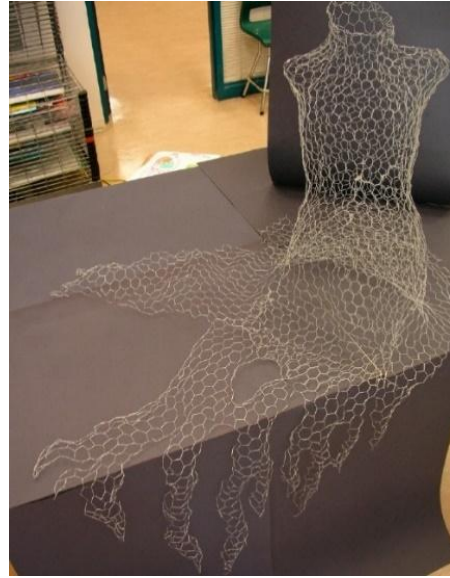
“Öğrenci katılımcıların benimle ilgili ilk izlenimlerini not etmeye davet ettiğimde, kendi benlik anlayışımın bir parçası olan sayısız tanınabilir yabancıyı, bilgimin sınırlarını, erkekliğimi ve kadınlığımı, güvencelerimi ve güvensizliklerimi, otantik bir benliği temsil etme yeteneği / yeteneksizliğimi düşündüm...” (Resim 2.). (Barney, 2009).

Resim 2. "The Stranger/The Hydradic I." Çift Taraflı Elbise.

(Daniel T. Barney'in kişisel arşivinden alıntıdır).

Barney'in (2009) tezinde yer alan bir diğer çalışma ise Bruce adlı öğrenciye aittir. Çok içe dönük bir araştırmacı olan Bruce, heykelsi figürlerin çoğunu şekillendirdikten sonra boyadığı tellerden yaratmıştır. Bruce ayrıca, bu daha küçük heykelsi nesnelere bağladığı bir kaide üzerinde uzanan kökleri olan büyük, rizomatik, insan benzeri bir gövde oluşturmuştur. Bu heykelsi formlar, Bruce'un yaşamı sürdürmeye yardımcı olurken çevreye de yardımcı olacak bir yaşam kıyafeti yaratma planları yapmaya başlamasından sonra ortaya çıkmıştır (Resim 3.).

Resim 3. Heykelsi Elbise Formu

(Bruce adlı öğrenciye ait çalışma. Daniel T. Barney'in kişisel arşivinden alıntıdır.).

Bruce "Bu proje için ilham kaynağım dünyayı ilgilendiren çevresel sorundan geldi: Küresel ısınma. Bu felaketin medeniyetimizi yok etmesini önlemek için bir çözüm bulunmalıdır. Benim çözümlerim kendi kıyafetlerimi yetiştirmek. Madem herkes giyiniyor, neden çevre dostu düşünceyi bu şekilde yaymıyoruz. Bunu yaparak, giysi üreten enerjiyi azaltabilir ve üzerimizde büyüyen yapraklar aracılığıyla karbondioksiti azaltabiliriz."

A/r/tografik bir bakış açısıyla ortaya koyulan bir diğer elbise çalışması da Barney’in (2009) tezinde yer alan Alexander adlı öğrenciye aittir. Alexander bu elbiseyi sokak sanatı, Christina Aguilera ve moda endüstrisi kavramlarıyla ilgili araştırmalarıyla bağlantılı olarak yaratmıştır. Elbise geri dönüştürülmüş Tyvek’ten, görüntü transferlerinden ve spreyci boya ile farklı dikiş teknikleri, deneme yanılma ve araştırma katılımcılarından alınan geri bildirimler kullanılarak inşa edilmiştir (Resim 4.).

Resim 4. Geri Dönüştürülmüş Malzemeden Tasarlanan Elbise.

(Alexander adlı öğrenciye ait çalışma. Daniel T. Barney’in kişisel arşivinden alıntıdır.)

Barney’in (2009) çalışmasındaki a/r/tografi araştırmaları ele alındığında seçilen elbise konusunun pek çok kavramla ilişkilendirildiği görülmektedir. Hem Barney’in aktarmak istediği konu bağlamında hem de öğrenci çalışmalarında elbise kavramsalı üzerinden derinlemesine irdeleme yapıldığı söylenebilir. Barney katılımcı öğrencilerle oluşturduğu çalışmasında ele aldığı konuyu şu şekilde aktarmaktadır:

“A/r/tografi tezimde veri toplama ve analizi yeniden kavramsallaştırıldı. Çağdaş sanat uygulamaları ile şekillenen ve ayrılmaz bir biçimde birbiri ile ilişkilendirilen veri toplama ve analiz süreçleri arasındaki birliktelik bir evlilik gibi oldu.”. “...Ben araştırmam ile ilintili olmak, bilmek ve yapmak ile ilgili kavramları bir sanatçı, bir araştırmacı ve bir öğretmen olarak yapılandırdım. A/r/tografi araştırmacısı olarak benim uygulamalarım teori yapılandırırken sanatsal deneyimleri işe koşmak üzerine kuruludur.” (Barney, 2009, Akt. Erişti, 2017:203).

Elbise kavramı ile ilişkilendirilerek a/r/tografik sorgulama yapılan bir diğer çalışma, LeBlanc vd.’nin (2015) yılında ortaya koyduğu çalışmadaki Natalie’ye ait bölümde yer almaktadır. Çalışmada Natalie, kumaş seçiminden kumaşa biçim verme, düzenleme ve dikme gibi pek çok aşamada kendisiyle ve geçmişiyle ilgili bağlantı kurduğunu ifade etmiştir:

“Elbisemin kumaşını seçme, kesme, düzenleme ve dikme süreci (yeniden) beni geçmişime bağladı. Dokunduğum, hissettiğim, incelediğim her bir kumaş parçası bir hatıra, bir hikâyeye kanal oldu. Her parça mutluluktan üzüntüye, korku ve heyecana, nostaljiye ve hatta utanca kadar farklı bir duyguyu harekete geçirdi. Bana olayları ve unutulmuş şeyleri hatırlatarak, kim olduğum ve kime dönüştüğüm hakkında yeni düşüncelere yol açtı.” (LeBlanc vd., 2015). (Resim 5.).

Resim 5. Natalie LeBlanc, Elbise Konulu Kişisel Çalışması (LeBlanc vd., 2015)

Elbise kavramsalı üzerinden sorgulama yapan Natalie araştırma sürecini şu şekilde aktarmaktadır: “(...) Elbisemi oluştururken, bir zamanlar giydiğim giysilerden çok daha fazlasını yansıtıyordum. Onları giyerken kurduğum ilişkileri düşünüyordum. Kim olduğumu şekillendirmeye yardımcı olan bağlamların farkına varıyordum: Sahip olduğum inançlar, önemli olduğuna düşündüğüm kişisel erdemler ve sahip olduğum ideolojik bakış açıları. Kumaşımı (yeniden) inşa etme süreci, olduğum ve olmaya devam ettiğim kişi hakkında bir anlayış kazanabildiğim bir kanal açtı ve hayatım boyunca beni şekillendirmede rol oynayan insanlar ile kültürel ve toplumsal yapılarla ilişki kurmamı sağladı.” (LeBlanc vd., 2015).

Örneklere de ifade edildiği üzere elbise kavramı gerek malzeme özellikleriyle gerek insanların kullandığı bir giyinme aracı olarak, gerekse kavramsal bir öğe olarak a/r/tografik yaklaşıma konu olmuştur. Bir metafor ve anlamlandırma aracı olarak kumaş, açık bir metnin anlamını açıklar. Açıklıklar, kumaşın temel bir parçasıdır, lifler dokunmuştur ve iplikler, aralığında/arasında boşluklarla birleştirilmiştir. Anlamın kırılmasını ve geçiciliğini yansıtan zamanla aşınmış delikler gibi açıklıklar vardır. Diğer açıklıklar kasıtlı olarak kesilir ve yeni görüşler ile algılar sunarak; yer değiştirmeleri ve kesintileri teşvik ederek, içeri girip bakmak için davetiye görevi görür. Şiddet ve bozulma eylemlerinde yırtılan ve parçalanmış açıklıklar, yaşayan sorgulamanın zor olduğunu; varoluşun deliklerini zorlayan ve çeken, rahatsızlık/rahatlık ve kayıp, coşkulardaki kırılmalar ve zevkle dolu olduğunu hatırlatır. Bu delikler doldurulması gereken boş alanlar değildir. Onlar, sanatçı/araştırmacı/eğitimcilerin araştırma metni içinde hareket etmelerine, derinlemesine nüfuz etmelerine ve perspektifin sınırlarını değiştirmelerine izin vererek, uzay ve zamanda yer alırlar. Akışkanlık, öğelerin açık etkileşimi ve sonsuz yeniden kombinasyon olasılığı ile karakterize edilen söylemdir (Springgay vd., 2005).

A/r/tografinin sağladığı araştırma olanağı sayesinde pek çok alanda sanatsal bakış açısını derinleştirmek mümkündür. Sanatçı/araştırmacı ve eğitimcilerin ortaya koymak istediği sanat temelli araştırmalarda derinlemesine bakış açısı sunan a/r/tografik yaklaşımın araştırma süreçlerine hem kavramsal hem de ilişkisel bir perspektif kazandırdığı söylenebilir.

Sonuç

Sanat temelli araştırmalarda yeni arayışlara gidilmesiyle birlikte sanatın uygulanma ve aktarılma biçimleri araştırma yöntemlerinde sorgulanan bir konu haline gelmiştir. Görsel araştırma yöntemleri bağlamında sanatçılara, araştırmacılara ve eğitimcilere yeni açılımlar sağlayan a/r/tografi, deneyimlerin aktarılması konusunda farklı bir perspektif sunmaktadır. A/r/tografi, yaratıcı ve entelektüel bakış açısıyla yürütülen sanat temelli araştırmalarda konunun derinlemesine irdelenmesini mümkün kılmaktadır.

Bu çalışmada, a/r/tografinin sanat temelli görsel araştırmalara sağladığı açılımlar örnekler üzerinden aktarılmıştır. Bu bağlamda a/r/tografik bir yaklaşımla ele alınan “elbise” kavramsalı üzerinde durulmuştur. A/r/tografi çalışmalarının yakın zamanlarda gelişmekte olduğu göz önüne alındığında elbise kavramsalına ilişkin verilerin ve uygulamaların sınırlı sayıda olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma sonucunda, a/r/tografinin görsel araştırma yöntemleriyle ilişkili olarak sanat ve tasarım alanlarına kavramsal yönleriyle kapsamlı bir araştırma olanağı sunduğu söylenebilir. Sanatçılar, araştırmacılar ve eğitimciler tarafından yürütülen sanat temelli araştırmalarda ele alınan konu değerlendirilirken a/r/tografik yaklaşım sayesinde kavramlar detaylı bir şekilde irdelenebilmektedir. Bu çalışmada yer alan elbise kavramı farklı alanlarda araştırılmak istenen konulara örnek teşkil etmesi bakımından seçilmiştir. Çalışmada, görsel araştırmalarda olgu ve kavramların detaylı olarak incelenmesi, ilişkilendirilmesi ve bütüncül bir bakış oluşturulması amacıyla a/r/tografi yaklaşımından yararlanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Aoki, T. T. (1996/2005). Spinning Inspired Images in the Midst of Planned and Live(d) Curricula. W. F. Pinar & R. L. Irwin (Eds.). *Curriculum in a new key: The collected works of Ted T. Aoki* (413-423). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Arıkan, R. (1995). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma*. Ankara: Tutubay Yayınları.
- Aziz, A. (1994). *Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Barnard, M. (2010). *Sanat Tasarım ve Görsel Kültür*. (Çev. Korkmaz G.), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Barney, D. T. (2009). A Study of Dress Through Artistic Inquiry: Provoking Understandings of Artist, Researcher, and Teacher Identities, Unpublished Ph.D, The University of British Columbia, The Faculty of Graduate Studies, Curriculum Studies, BC.
- Bickel, B., Triggs, V., Springgay, S., Irwin, R. L., Grauer, K., Xiong, G., Beer, R. & Sameshima, P. (2007). Richgate: Transforming Public Spaces through Community-Engaged Art, *Amerasia Journal*, 33(2), 115-124.
- Erişti, S. D. B. (Ed.) & Irwin R. L. (Ed.), (2021). *A/r/tografi Uygulama Tabanlı Araştırma Yöntemi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Erişti, S. D. B. (Ed.) (2017). *Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek*, Ankara: Pegem Akademi.
- Ertan, G. ve Sansarcı E. (2017). *Görsel Sanatlarda Anlam ve Algı* İstanbul: Alternatif Yayıncılık.
- Finley, S. (2008). Arts-Based Research, Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues. J. G. Knowles & A. L. Cole (Eds.), London: SAGE.
- Irwin, R. L., & de Cosson, A. (2004). *A/r/tography: Rendering self through arts-based living inquiry*. Canada, BC: Pacific Educational Press.
- Irwin, R. L., Beer, B., Springgay, S., Grauer, K., Xiong, G. & Bickel, B. (2006). The Rhizomatic Relations of A/r/tography, *Studies in Art Education a Journal of Issues and Research*, 48(1), 70-88.
- Jones, P. (2005). *The Arts Therapies: A Revolution in Healthcare*. United Kingdom: Brunner-Routledge.
- Kwon, M. (2002). *One Place After Another: Site-Specific Art and Locational Identity*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Leavy, P. (2009). *Method Meets Art: Arts Based Research Practice*. NY: Guilford Press.
- LeBlanc, N., Davidson, S. F., Ryu, J. Y. and Irwin, R. L. (2015). Becoming Through A/R/Tography, Autobiography and Stories in Motion, *International Journal of Education through Art* 11(3), 355-374.
- Niksarlıoğlu, A. (2007). Kültür eksenli kentsel dönüşüm: 2010 Avrupa kültür başkenti olarak İstanbul. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pain, H. (2012). A Literature Review to Evaluate the Choice and Use of Visual Methods, *International Journal of Qualitative Methods*, 11(4), 303-319.
- Sinner, A., Leggo, C., Irwin, R. L., Gouzouasis, P. & Graue, K. (2006). Arts-Based Educational Research Dissertations: Reviewing The Practices of New Scholars, *Canadian Journal of Education* 29(4), 1223-1270.
- Springgay, S. (2003a). Cloth as Intercorporeality: Touch, Fantasy, and Performance and the Construction of Body Knowledge. *International Journal of Education and the Arts*, 4(5).

ARAT, I. ve OKTAV BULUT, M. (2022). Görsel Araştırma ve A/R/Tografi: "Elbise" Kavramsalında Bir Değerlendirme. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3): 372-386.

Springgay, S., Irwin, R. L. & Kind, S. W. (2005). A/r/tography as Living Inquiry Through Art and Text, *Qualitative Inquiry*, Sage Publications, 11(6), 897-912.

Sullivan, G. (2004). *Art Practice As Research: Inquiry in the Visual Arts*. Thousand Oaks, ABD: Sage.

Timur, N. M., Çevik S. ve Kıcı, K. G. (2014). Etkinlik Turizmi: Kültür Başkenti Etkinliklerinin Başarı Unsurları Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2)1, 56-83.

Türkdoğan, O (2000). *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.